

*Спасова К. І.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права**Національного університету «Одеська юридична академія»**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8126-2306>*

ПРИВАТНОПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ СПОРІВ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ТА ПОДІЛ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено комплексному дослідженню приватноправових механізмів регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя в умовах воєнних трансформацій, спричинених повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Актуальність дослідження зумовлена істотним збільшенням кількості сімейних правовідносин, ускладнених іноземним елементом, що виникли внаслідок масової вимушеної міграції населення, тривалого проживання членів сім'ї у різних державах, набуття майна в різних юрисдикціях, а також необхідності вирішення спорів щодо розірвання шлюбу й поділу майна із застосуванням норм міжнародного приватного права.

На основі аналізу сучасної доктрини міжнародного приватного права, положень Закону України «Про міжнародне приватне право», міжнародних договорів України, практики Верховного Суду, Європейського суду з прав людини та новітніх наукових досліджень розкрито теоретико-правові засади регулювання відповідної категорії спорів. Обґрунтовано, що транскордонні спори про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя характеризуються комплексною правовою природою, яка поєднує особисті немайнові та майнові правовідносини, а їх ефективне вирішення потребує узгодженого застосування матеріально-правових, колізійно-правових, процесуально-правових, договірних і гарантійних засобів правового регулювання.

Особливу увагу приділено впливу воєнних трансформацій на функціонування приватноправового механізму регулювання транскордонних сімейних спорів. Досліджено особливості визначення міжнародної юрисдикції, встановлення звичайного місця проживання сторін, вибору застосовного права, вирішення проблем конкуренції юрисдикцій, визначення правового режиму майна, розташованого на тимчасово окупованих територіях України або набутого за кордоном, а також визнання та виконання іноземних судових рішень. Встановлено, що воєнні трансформації не змінили правову природу приватноправового механізму, однак істотно модифікували особливості функціонування кожного з його структурних елементів.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні авторського підходу до розуміння приватноправового механізму регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя як цілісної динамічної системи взаємопов'язаних матеріально-правових, колізійно-правових, процесуально-правових, договірних та гарантійних засобів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту особистих немайнових і майнових прав учасників сімейних правовідносин, ускладнених іноземним еле-

ментом. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства та практики його застосування з метою підвищення ефективності захисту приватних прав у транскордонних сімейних спорах в умовах сучасних воєнних викликів.

Ключові слова: міжнародне приватне право, транскордонні сімейні спори, розірвання шлюбу, поділ майна подружжя, іноземний елемент, міжнародна юрисдикція, застосовне право, приватноправовий механізм, воєнні трансформації, захист приватних прав.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентні трансформації приватноправових відносин, наслідком яких стало суттєве збільшення кількості сімейних спорів, ускладнених іноземним елементом. Масова вимушена міграція населення, тривале проживання членів сім'ї в різних державах, набуття майна у різних юрисдикціях, а також зміна місця звичайного проживання подружжя істотно ускладнили вирішення спорів щодо розірвання шлюбу та поділу спільного майна. За таких умов традиційні механізми міжнародного приватного права дедалі частіше стикаються з необхідністю адаптації до нових суспільних викликів, зумовлених воєнними трансформаціями.

Особливого значення набуває проблема забезпечення ефективного захисту приватних прав учасників транскордонних сімейних правовідносин у ситуаціях, коли правовідносини одночасно пов'язані з декількома правопорядками, а їх регулювання здійснюється шляхом поєднання норм національного законодавства, міжнародних договорів та практики міжнародних судових інституцій. Водночас сучасна правозастосовна практика свідчить про існування низки проблем, пов'язаних із визначенням міжнародної юрисдикції, вибором застосовного права, встановленням режиму майна подружжя, що знаходиться на території різних держав або тимчасово окупованих територіях України, а також із визнанням і виконанням іноземних судових рішень. Зазначені обставини зумовлюють необхідність переосмислення існуючих підходів до правового регулювання відповідної категорії спорів.

Стан дослідження теми. Теоретичну основу дослідження становлять праці українських і зарубіжних учених, присвячені проблемам міжнародного приватного права, сімейного права та міжнародного цивільного процесу. Концептуальні засади сучасного міжнародного приватного права, трансформацію його предмета, методів і функцій у сучасних умовах досліджував

А. С. Довгерт. Приватноправову природу сімейних правовідносин та розвиток сучасної концепції приватного права обґрунтовують Є. О. Харитонов і О. І. Харитонova [1]. Сучасні тенденції розвитку міжнародного сімейного права, гармонізації європейського сімейного законодавства, гуманізації міжнародного приватного права та колізійного регулювання сімейних відносин відображено у працях

К. Boele-Woelki [3; 4] та інших дослідників Commission on European Family Law (CEFL). Окремі аспекти правового режиму майна подружжя, імплементації європейських підходів до регулювання майнових відносин подружжя та особливостей їх колізійно-правового регулювання висвітлено у працях В. В. Шиповича, І. А. Шуміло [5], С. А. Лісового [6] та Н. В. Федорченко [7].

Метою статті є комплексне дослідження приватноправових механізмів регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя в умовах воєнних трансформацій, виявлення особливостей їх функціонування, оцінка ефективності чинного правового регулювання та формулювання пропозицій щодо його вдосконалення.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що традиційні колізійно-правові та процесуальні механізми регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя в умовах воєнних трансформацій виявляють потребу в адаптації та більш узгодженому застосуванні. Ефективне вирішення зазначеної категорії спорів потребує формування інтегрованого приватноправового механізму, який поєднуватиме матеріально-правові, колізійні, процесуальні, договірні та гарантійні елементи в єдину систему захисту прав приватної особи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розірвання шлюбу та поділ майна подружжя належать до найбільш поширених категорій сімейних спорів, однак за наявності іноземного елемента такі правовідносини виходять за межі виключно національного правового регулювання та набувають ознак транскордонного приватноправового спору. У сучасній доктрині міжнародного приватного права транскордонність пов'язується не лише з перетином державного кордону учасниками правовідносин, а насамперед із виникненням юридично значущого зв'язку приватноправових відносин із двома або більше правовпорядками. Такий зв'язок обумовлює необхідність вирішення комплексу питань, пов'язаних із визначенням міжнародної юрисдикції, вибором застосовного права, а також визнанням і виконанням судових рішень в іншій державі. Саме тому наявність іноземного елемента не є лише додатковою ознакою сімейного спору, а істотно змінює механізм його правового регулювання, переводячи його у сферу міжнародного приватного права. Цей підхід відповідає сучасній концепції міжнародного приватного права, відповідно до якої воно забезпечує правове врегулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, шляхом взаємодії матеріально-правових, колізійних та процесуальних засобів правового впливу [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» іноземний елемент може проявлятися у трьох формах: хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [9].

Застосування зазначених критеріїв до сімейних правовідносин свідчить, що транскордонний характер можуть мати як спори про розірвання шлюбу між особами різного громадянства або подружжям, яке проживає в різних державах, так і спори щодо поділу майна, розташованого за межами України чи набутого відповідно до законодавства іншої держави. В умовах воєнної міграції коло таких правовідносин істотно розширилося, оскільки мільйони громадян України змінили фактичне місце перебування або проживання, що актуалізувало питання визначення їхнього звичайного місця проживання для цілей міжнародного приватного права.

Попри тісний взаємозв'язок спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя, їх правова природа не є тотожною. Розірвання шлюбу пов'язане насамперед із припиненням сімейно-правового статусу подружжя та належить до сфери особистих немайнових прав, тоді як спір про поділ майна має майновий характер і спрямований на визначення належності, обсягу та способу реалізації майнових прав кожного з подружжя. Саме ця обставина зумовлює можливість застосування до відповідних вимог різних правил міжнародної юрисдикції, різних колізійних прив'язок і навіть різних процесуальних механізмів їх судового захисту. На практиці вимоги про розірвання шлюбу та поділ майна нерідко розглядаються в межах одного провадження, однак це не усуває їх юридичної самостійності, що має принципове значення для визначення компетентного суду, застосовного права та подальшого виконання судового рішення.

Такий комплексний характер відповідної категорії спорів свідчить про те, що їх правове регулювання не може обмежуватися виключно застосуванням колізійних норм. Сучасне міжнародне приватне право дедалі більше розглядається як система взаємодії матеріально-правових, колізійних і процесуальних засобів регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом. На цьому акцентує увагу А. С. Довгерт, який обґрунтовує необхідність переосмислення традиційної концепції міжнародного приватного права з урахуванням сучасних трансформацій приватноправових відносин та зростання ролі міжнародних механізмів захисту прав особи [2]. Подібний підхід підтримується й сучасною зарубіжною доктриною. Зокрема, К. Boele-Woelki наголошує, що розвиток міжнародного приватного права характеризується поступовою гуманізацією колізійного регулювання, за якої визначальним критерієм стає не лише формальний вибір компетентного правовпорядку, а й забезпечення ефективного захисту прав людини у конкретних приватноправових відносинах [3]. У новітньому виданні *The Principles of European Family Law Revisited* також підкреслюється необхідність забезпечення справедливого балансу між автономією волі учасників сімейних правовідносин, принципом правової визначеності та належним захистом прав найбільш вразливих членів сім'ї [4].

Зазначені доктринальні підходи дають підстави розглядати регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя як комплексне правове явище, функціонування якого забезпечується сукупністю взаємопов'язаних правових засобів. Матеріально-правова складова визначає зміст сімейних і майнових прав та обов'язків подружжя, підстави припинення шлюбу, правовий режим майна і порядок його поділу. Колізійно-правова складова забезпечує встановлення правовпорядку, який підлягає застосуванню до відповідних правовідносин. Процесуальна складова охоплює визначення міжнародної

юрисдикції, порядок судового розгляду спору, а також механізми визнання й виконання іноземних судових рішень. Поряд із цим важливу роль відіграють договірні інструменти, що дозволяють сторонам врегулювати окремі майнові питання за взаємною згодою, а також гарантійні механізми, спрямовані на забезпечення ефективного захисту фундаментальних прав учасників сімейних правовідносин.

Важливим гарантійним орієнтиром функціонування приватноправового механізму є право на повагу до приватного і сімейного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10].

Таким чином, транскордонні спори про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя не можуть розглядатися виключно як об'єкт колізійно-правового регулювання. Їх ефективне вирішення забезпечується комплексною взаємодією матеріально-правових, колізійних, процесуальних, договірних і гарантійних засобів, кожен із яких виконує самостійну функцію, але лише у сукупності вони формують цілісний механізм захисту приватних прав. З огляду на це приватноправовий механізм регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя доцільно визначати як цілісну систему взаємопов'язаних матеріально-правових, колізійно-правових, процесуально-правових, договірних та гарантійних засобів, що забезпечують визначення компетентної юрисдикції, вибір застосовного права, ефективний судовий захист і реалізацію особистих немайнових та майнових прав подружжя у правовідносинах, ускладнених іноземним елементом, відповідно до міжнародних стандартів захисту прав людини.

Запропонований приватноправовий механізм регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя не є статичною конструкцією. Його функціонування безпосередньо залежить від соціально-правових умов, у яких виникають та розвиваються відповідні правовідносини. Повномасштабна збройна агресія проти України істотно змінила характер сімейних правовідносин із іноземним елементом, зумовивши безпрецедентне зростання кількості транскордонних спорів. Якщо до 2022 року іноземний елемент здебільшого був пов'язаний зі змішаними шлюбами, працевлаштуванням за кордоном чи добровільною зміною місця проживання, то сьогодні він дедалі частіше виникає внаслідок вимушеної міграції, тимчасового захисту в інших державах, тривалого проживання членів однієї сім'ї у різних юрисдикціях та набуття майна за межами України. За таких умов змінюється не лише кількість транскордонних спорів, а й особливості функціонування кожного структурного елемента приватноправового механізму їх регулювання.

Найбільш відчутних трансформацій зазнав процесуально-правовий, насамперед юрисдикційний, елемент приватноправового механізму. Масове переміщення громадян України за кордон істотно ускладнило визначення міжнародної юрисдикції, оскільки традиційні критерії, пов'язані з місцем проживання сторін або місцезнаходженням майна, дедалі частіше перестають збігатися. Один із подружжя може проживати в Україні, інший – користуватися режимом тимчасового захисту в іншій державі, тоді як спільне майно перебуває на території кількох держав. За таких умов зростає ризик виникнення паралельних проваджень та конкуренції юрисдикцій. Як зазначає Ю. В. Черняк, чинне законодавство України передбачає декілька альтернативних критеріїв визначення міжнародної підсудності справ

про розірвання шлюбу, що обумовлює необхідність належної координації юрисдикцій різних держав [8].

Актуальність зазначеної проблематики підтверджується й сучасною судовою практикою. Так, у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 07 квітня 2025 року у справі № 757/10360/23-ц Суд, вирішуючи питання підсудності спору про розірвання шлюбу, наголосив на необхідності встановлення фактичного проживання сторін за межами України на підставі належних і допустимих доказів. Посилання сторони на наявність тимчасового захисту в іноземній державі саме по собі не було визнано достатнім підтвердженням постійного проживання обох із подружжя за кордоном. Верховний Суд також звернувся до положень статті 60 Закону України «Про міжнародне приватне право», яка визначає право, застосовне до правових наслідків шлюбу [10].

Особливого значення в сучасних умовах набуває категорія звичайного місця проживання (*habitual residence*), яка широко використовується у міжнародному сімейному праві як критерій визначення найбільш тісного фактичного зв'язку особи з певним правопорядком. Водночас вимушене перебування особи за межами України не повинно автоматично ототожнюватися зі зміною її звичайного місця проживання. Така оцінка має ґрунтуватися на фактичних обставинах конкретних правовідносин та характері зв'язку особи з відповідною державою.

Не меншої трансформації зазнав матеріально-правовий елемент механізму. Воєнні події зумовили виникнення нових категорій майнових спорів, пов'язаних із майном, що залишилося на тимчасово окупованих територіях України, було пошкоджене або знищене внаслідок бойових дій, а також із майном чи доходами, набутими одним із подружжя під час вимушеного перебування за кордоном. Такі обставини не змінюють природи правового режиму майна подружжя, однак істотно ускладнюють визначення права, що підлягає застосуванню, встановлення складу спільного майна та реалізацію майнових прав сторін.

Особливої актуальності в таких умовах набуває проблема так званого мобільного конфлікту (*mobile conflict*), коли зміна місця проживання подружжя або виникнення зв'язку з іншим правопорядком ускладнює визначення права, що регулює майнові наслідки шлюбу. Як обґрунтовують В. В. Шипович та І. А. Шуміло, ключовим завданням міжнародного приватного права в таких ситуаціях є забезпечення стабільності та передбачуваності майнового режиму подружжя [5, с. 174–176]. Важливе значення у цьому контексті має постановою Верховного Суду від 28 січня 2026 року у справі № 554/4080/23, у якій Суд визнав необхідність врахування укладеної подружжям в Італії угоди про режим роздільності майна та наголосив, що застосування українського права як *lex rei sitae* до нерухомого майна, розташованого в Україні, саме по собі не означає автоматичного застосування українського права до визначення майнового режиму подружжя. Верховний Суд підкреслив універсальний характер погодженого сторонами майнового режиму та необхідність уникнення фрагментації правового статусу майна подружжя [12].

Суттєвих змін зазнав і процесуальний елемент приватноправового механізму. Ефективність судового захисту дедалі більше залежить не лише від можливості отримання судового рішення, а й від реальності його виконання в іншій державі. Для спорів про поділ майна це має особливе значення, оскільки об'єкти нерухомості, корпоративні права, банківські активи чи інше майно

можуть перебувати поза межами України. За таких умов завершення судового розгляду не означає завершення захисту права, адже наступним етапом може стати визнання та виконання судового рішення в іншій державі відповідно до міжнародного договору, а за його відсутності – на засадах взаємності та відповідно до процесуального законодавства відповідної держави.

Викладене свідчить, що воєнні трансформації не змінили сутності приватноправового механізму регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя, однак істотно вплинули на особливості функціонування кожного з його структурних елементів. Якщо до початку повномасштабної агресії основним завданням такого механізму було визначення компетентного суду та застосовного права, то нині його ефективність значною мірою залежить від здатності забезпечити узгоджене функціонування юрисдикцій різних держав, стабільність майнового статусу подружжя та реальне виконання судових рішень. Саме комплексний характер зазначених трансформацій дає підстави розглядати воєнний фактор не лише як зовнішню обставину виникнення транскордонних спорів, а як чинник, що суттєво модифікував механізм їх приватноправового регулювання.

Проведене дослідження свідчить, що сучасна модель приватноправового регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя потребує не стільки фрагментарного вдосконалення окремих правових норм, скільки комплексного переосмислення принципів функціонування відповідного механізму. Воєнні трансформації істотно змінили характер сімейних правовідносин із іноземним елементом, що зумовило необхідність адаптації національного законодавства до нових моделей транскордонної мобільності населення, множинності юрисдикцій та ускладнення майнових відносин подружжя.

Одним із пріоритетних напрямів такого вдосконалення має стати подальший розвиток колізійно-правового регулювання. Чинний Закон України «Про міжнародне приватне право» загалом забезпечує належні засади визначення міжнародної юрисдикції та застосовного права, однак його положення формувалися в умовах, коли масштаби транскордонної міграції громадян України були значно меншими. Сучасна практика свідчить про необхідність більш чіткого нормативного врегулювання питань визначення звичайного місця проживання особи, взаємодії кількох потенційно компетентних юрисдикцій, а також застосування критерію найбільш тісного зв'язку у випадках, коли класичні колізійні прив'язки не дозволяють забезпечити ефективний захист приватних прав.

Не менш важливим напрямом є удосконалення процесуальних механізмів міжнародного співробітництва. Зростання кількості транскордонних сімейних спорів об'єктивно підвищує значення процедур міжнародного судового доручення, взаємного визнання судових рішень, використання сучасних цифрових засобів комунікації між судами різних держав та забезпечення доступу учасників справи до правосуддя незалежно від їхнього фактичного місця перебування. В умовах воєнної міграції саме процесуальні гарантії дедалі частіше визначають ефективність реалізації матеріальних прав особи.

Подальшого розвитку потребують і матеріально-правові механізми захисту майнових прав подружжя. Насамперед це стосується правового режиму майна, розташованого на тимчасово окупованих територіях України, майна, пошкодже-

ного або знищеного внаслідок бойових дій, а також активів, набутих одним із подружжя під час вимушеного перебування за кордоном. Зазначені обставини істотно ускладнюють застосування традиційної моделі спільної сумісної власності та потребують належної колізійної кваліфікації відповідних майнових відносин.

Водночас удосконалення приватноправового механізму не повинно зводитися виключно до законодавчих змін. Не менш важливим є забезпечення єдності судової практики щодо застосування норм міжнародного приватного права, формування сталих підходів до визначення міжнародної юрисдикції та застосовного права, а також послідовне врахування міжнародних стандартів захисту права на сімейне життя під час вирішення відповідної категорії спорів. Саме узгоджене функціонування матеріально-правових, колізійних, процесуальних та гарантійних елементів здатне забезпечити ефективність приватноправового механізму в умовах сучасних транскордонних викликів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що перспективним напрямом розвитку національного законодавства має стати перехід від фрагментарного вдосконалення окремих інститутів міжнародного приватного права до формування цілісної моделі приватноправового механізму регулювання транскордонних спорів про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя. Такий механізм повинен забезпечувати не лише належне визначення компетентної юрисдикції та застосовного права, а й ефективну взаємодію між судами різних держав, реальне виконання судових рішень, передбачуваність правового режиму майнових відносин подружжя та належний баланс між принципом автономії волі сторін, правовою визначеністю і міжнародними стандартами захисту прав людини.

Запропонований підхід дозволяє розглядати приватноправовий механізм не як сукупність окремих матеріальних, колізійних чи процесуальних норм, а як єдину динамічну систему, здатну адаптуватися до змін характеру транскордонних сімейних правовідносин. Саме така модель, на думку автора, найбільшою мірою відповідає сучасним викликам, пов'язаним із воєнними трансформаціями, та може стати концептуальною основою подальшого вдосконалення законодавства України у сфері міжнародного приватного права.

Література:

1. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том VI: Приватне право в умовах гібридної війни : монографія. Одеса : Фенікс, 2024. 408 с.
2. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право: зміна концепції. Київ : Алерта, 2024. 256 с.
3. Boele-Woelki K. Humanization of Private International Law: The Search for Conflict of Law Rules for Two New Areas: De Facto Partnerships and Gender Identity. Challenges of International Law at the Time of the Centenary of The Hague Academy of International Law / Les défis du droit international au tournant du centenaire de l'Académie de droit international de La Haye / ed. by J. M. Thouvenin. Leiden ; Boston : Brill, 2024. P. 392–421. URL: <https://research-portal.uu.nl/en/publications/humanization-of-private-international-law-the-search-for-conflict/> (дата звернення: 15.08.2026).
4. Boele-Woelki K., Ferrand F., González Beilfuss C., Jänterä-Jareborg M., Lowe N., Martiny D., Todorova V. The Principles of European Family Law Revisited. Cambridge : Intersentia, 2024. 259 p. (European

- Family Law Series; Vol. 56). ISBN 978-1-83970-410-9. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/principles-of-european-family-law-revisited/3213E08B75BADD61A70A845CA841D5E4> (дата звернення: 15.08.2026).
5. Шипович, В., Шуміло, І. Мобільний конфлікт у майнових відносинах подружжя: європейський підхід і національна судова практика. *Проблеми законності*. 2026. № 173. С. 174–191. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.173.356875> (дата звернення: 19.08.2026).
 6. Лісовий С. А. Європейські принципи та поділ спільного майна подружжя: імплементація в національне сімейне законодавство. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1. Вип. 81. С. 196–199. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.30>. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300653> (дата звернення: 19.08.2026).
 7. Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Добровільний поділ спільного майна подружжя: досвід України та зарубіжних держав. *Нове українське право*. 2025. № 1. С. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.11>. URL: <https://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/718> (дата звернення: 15.08.2026).
 8. Черняк Ю. В. Юрисдикційні питання справ про розірвання іноземних шлюбів в Україні. Верховний Суд. 23 листопада 2021 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1216716/> (дата звернення: 15.08.2026).
 9. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
 10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.08.2026).
 11. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 07 квітня 2025 року у справі № 757/10360/23-ц. URL: <https://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=126431578> (дата звернення: 17.08.2026).
 12. Постанова Верховного Суду від 28 січня 2026 року у справі № 554/4080/23. URL: <https://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=133782588> (дата звернення: 17.08.2026).

Spasova K. Private law mechanisms for regulating cross-border disputes concerning divorce and the division of marital property in the context of wartime transformations

Summary. The article is devoted to a comprehensive study of private law mechanisms for regulating cross-border disputes on divorce and division of marital property in the conditions of wartime transformations caused by the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The relevance of the study is due to a significant increase in the number of family relations complicated by a foreign element, which arose as a result of mass forced migration of the population, long-term residence of family members in different states, acquisition of property in different jurisdictions, as well as the need to resolve disputes on divorce and division of property using the norms of private international law.

Based on the analysis of the modern doctrine of private international law, the provisions of the Law of Ukraine

«On Private International Law», international treaties of Ukraine, the practice of the Supreme Court, the European Court of Human Rights and the latest scientific research, the theoretical and legal principles of regulating the relevant category of disputes are revealed. It is substantiated that cross-border disputes on divorce and division of marital property are characterized by a complex legal nature, which combines personal non-property and property legal relations, and their effective resolution requires the coordinated application of substantive law, conflict-of-law, procedural law, contractual and legal safeguards of legal regulation.

Particular attention is paid to the impact of wartime transformations on the functioning of the private law mechanism for regulating cross-border family disputes. The features of determining international jurisdiction, establishing the habitual residence of the parties, choosing the applicable law, resolving the problems of competition of jurisdictions, determining the legal regime of property located in the temporarily occupied territories of Ukraine or acquired abroad, as well as the recognition and enforcement of foreign court decisions have been investigated. It has been established that wartime transformations have not changed the legal nature of the private law mechanism, but have significantly modified the features of the functioning of each of its structural elements.

The scientific novelty of the study lies in the formation of the author's approach to understanding the private law mechanism for regulating cross-border disputes on divorce and division of marital property as a holistic dynamic system of interconnected substantive law, conflict-of-law, procedural law, contractual and legal safeguards aimed at ensuring effective protection of personal non-property and property rights of participants in family relations complicated by a foreign element. Proposals are formulated to improve national legislation and the practice of its application in order to increase the effectiveness of the protection of private rights in cross-border family disputes in the context of modern military challenges.

Key words: private international law, cross-border family disputes, divorce, division of marital property, foreign element, international jurisdiction, applicable law, private law mechanism, wartime transformations, protection of private rights.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів: автор є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

Дата першого надходження статті до видання: 10.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)